

УДК 339.5:339.3

Півняк В.А. магістрант 076м-23-1**Науковий керівник Вагонова О.Г., д-р. екон. наук, зав. кафедри прикладної економіки, підприємництва та публічного управління***(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)*

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОВОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКІВ НАФТОПРОДУКТІВ

Нафтопродукти, незважаючи на розвиток парадигми «зеленої економіки», залишаються домінуючим енергетичним ресурсом в Україні і цілому у світі. Попит на таке паливо має динаміку зростання, в той же час ринок характеризується ціновими коливаннями, складністю прогнозування його стану, особливо в середньчасовому терміні. Вітчизняний ринок нафтопродуктів враховує принципи та динаміку розвитку світового ринку, залежить від економічного розвитку країни та її має відповідні ознаки: ринок є структурним елементом державного ринку; здійснюється планомірно з урахуванням розвитку держави та її інвестиційної привабливості; забезпечує соціально-економічний розвиток кожної країни; повністю залежний від зовнішніх ризиків; залежний від світових цін на нафту; залежить від імпорту нафти та нафтопродуктів; залежить від світових цін на нафту; має низький рівень глибини переробки нафтопродуктів [1].

Війна в Україні завдала серйозного зрушення на ринок нафтопродуктів. це шок на додачу до пов'язаних з пандемією збоїв у ланцюжках поставок і більшого, ніж очікувалося, відновлення попиту. Так, вторгнення росії в Україну у 2022 р. призвело до того, що ціна на нафту злетіла до понад 110 дол. США за барель у перші дні березня. Але це об'єктивне явище – висока ціна необхідна для залучення нових постачальників, а після налагодження стабільних поставок ціни нормалізуються. У 2023 році і на початку 2024 року ціна на нафту стабілізувалася на рівні 80 дол. США за барель, хоча й є дещо вищою за ціну «довоєнного» 2021-го.

Майже рік активних бойових дій в Україні знадобився європейським країнам, щоб максимально обмежити російський експорт нафтопродуктів. До війни росія забезпечувала близько 40% імпорту нафтопродуктів у Євросоюзі. Спочатку під санкції потрапила сира нафта, а в лютому 2023 р настала черга нафтопродуктів. Це одна з головних статей доходів бюджету РФ для фінансування війни проти українців. Ембарго не позбавить країну-агресора всіх надходжень від нафтопродуктів, але істотно їх зменшить. Ця тенденція збережеться і в майбутньому. Рада ЄС ухвалила рішення про заборону імпорту російської нафти та нафтопродуктів у червні 2022 р., але воно набуло чинності не відразу. Санкції щодо нафти були відкладені на шість місяців та набули чинності не в грудні 2022 р., а санкції щодо палива – в лютому 2023 р. Цей час дався країнам ЄС для пошуку інших постачальників [2]. Європейський ринок дуже швидко адаптувався. Нафтовий бізнес, на відміну від газового, має більш розвинену логістику. Європа швидко почала постачати нафту з різних країн, в потенціалі може закуповувати її в Ірані та Венесуелі

В 2023 р. український ринок нафтопродуктів прожив із цілком новою системою забезпечення, побудованою 2022 року й орієнтованою на європейський кордон. Це відбулося досить швидко. Через чотири місяці після початку повномасштабної війни, у липні 2022 року, на ринку не було дефіциту жодного виду пального, хоча 2021-го на

російське й білоруське дизпаливо припадало 70%, бензини – 50%. Щоправда, як і всі українці, ринок пального поніс втрати: споживання бензинів і дизпального 2023 року відносно 2021-го зменшилось на 17,5%, скрапленого газу – на 35%.

До 2022 року визначальні позиції на українському ринку пального належали представникам і партнерам російських і білоруських виробників, як-то «БНК-Україна», пулу азербайджанських трейдерів «Мадокс» і Coral Energy, що були провайдерами обсягів «роснефті», та компанії «Гран Прі Ойл», що опікувалася паливом від «лукойлу». З 2022 року російські й білоруські обсяги зникли, ринок пального перейшов до українських комерсантів, які й вирішили завдання радикальної перебудови ринку та його наповнення паливом. У 2023 році нова система постачань пройшла випробування на міцність, показавши свою безальтернативність і гнучкість. Дуже важливо й те, що паралельно з географічними і логістичними змінами сформувався й новий пул постачальників на базі винятково українських компаній [3].

На українському ринку відбулася не лише географічна диверсифікація, а й логістична. Близько 33% імпортованих бензину й дизпального завозилися автомобільним транспортом (у 2021 році ця частка становила нуль). Різне збільшення парку бензовозів – ключовий фактор подолання дефіциту 2022 року. З 2021-го їхня кількість зросла більш як у чотири рази, з 1500 до 6400 одиниць. Така логістична революція призвела також до різкого зростання кількості імпортерів: якщо 2021 року їх було 200, то 2023-го – понад 700. Зокрема кількість імпортерів бензину збільшилася у п'ять разів, дизпального – у шість і вдвічі – скрапленого газу. З'явилася маса учасників ринку, які, володіючи навіть одним бензовозом, ставали імпортерами пального. Ця новоявлена категорія нафтотрейдерів непогано заробила на ажіотажі 2022 року, вочевидь уявляючи, що так буде завжди. Однак відтоді ринок пального живе у стані перманентного профіциту, оскільки така категорія нафтотрейдерів постійно везе нові партії, мріючи про повторення для них сприятливих умов літа 2022-го. Але при постійному переливу ринку та наявності сотень не обтяжених особливими зобов'язаннями й інфраструктурою трейдерів оптова торгівля паливом перетворилася на абсолютно безприбуткову, а тому досить ризиковану справу [3]. Вітчизняний ринок нафтопродуктів залишається досить ліквідним. Цьому сприяє перехід величезних обсягів як імпорту, так і експорту різноманітної продукції на автомобільні перевезення, що стимулює продажі. Водночас конкуренція в усіх ланках ринку – як в опті, так і в роздробі – вкрай напружена й здебільшого несправедлива. Вільний доступ і відсутність будь-яких зобов'язань призводять до демпінгу з боку несистемних гравців і в результаті до відсутності дохідності та збільшення ризиків в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Донець Д.М. Основи дослідження ринку нафтопродуктів на етапі відбудови економіки. Економіка та суспільство. 2023. № 58. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3268>
2. Савченко М.В., Біла І.В. Розвиток світового ринку нафти та нафтопродуктів в умовах військової агресії росії проти України. Економіка і організація управління. 2023. № 2 (50). С. 23-30. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/14131>
3. Куянов С., Марченков І. Паливний ринок: що і чому змінилося. URL: https://enkorr.ua/uk/publications/palivniy_rinok_shcho_chomu_zmnilosya/258332